

Seniori a židovsko-kresťanské vzťahy v súčasnej spoločnosti: výzva?

Lucia Faltinová, University of Cambridge

Hradec Králové, 20. novembra 2008

Vážené dámy, vážení páni,

je mi vzácnou príležitosťou byť medzi Vami, ktorí sa venujete tak humanitnej a spoločensky závažnej problematike, akou je postavenie a život seniorov v našej spoločnosti. V žiadnom prípade si neosobujem odbornosť na vašej úrovni a poprosím Vás o zhovievavosť, ak sa dopustím chýb či naivnosti. Som vdáčená za možnosť byť medzi Vami a získať časť vašich vedomostí. Dovoľte mi zároveň poďakovať sa Mgr. Veronike Čepelkovej za pomoc pri príprave môjho vystúpenia a za poskytnutie niektorých odborných informácií. Pozvanie organizátorov tohto stretnutia som prijala ako príležitosť hlbšie sa zamyslieť nad vašou prácou a poslaním v kontexte, ktorému sa odborne zas venujem ja. Tým sú židovsko-kresťanské vzťahy a občianska spoločnosť.

Je až symbolické, že sa tu stretáme v čase dvoch výročí, ktoré majú nesmierny význam pre našu súčasnosť: pred pár dňami sme oslávili 90 rokov vzniku prvej Československej republiky a 20 rokov zamatovej revolúcie. Vznik Republiky v októbri 1918, ani novembrové udalosti v roku 1989 sa nevyhli roztržkám. Je však príznačné pre oba naše národy a etnické a náboženské skupiny tu žijúce, že také dejinné udalosti ako vznik dvoch demokracií brebehli bez priveľkého krviprelievania. Čo môže byť významnejším základným kameňom našej občianskej spoločnosti?!

Prečo to spomínam? Pri identifikácii a riešení problémov súčasnosti človek neraz podlieha skepse či negativizmu. Preto treba mať na zreteli takéto vzácne a pomerne ojedinelé dedičstvo, aké máme my. Tým samozrejme nezatváram oči pred zložitými a často tragickými kapitolami našich dejín a súčasnosti. Je paradoxné, že pri úsilí vyrovnat' sa s minulosťou či riešiť nové problémy dneška, príliš často zabúdame na pozitívne skúsenosti našich dejín. To isté platí aj v židovsko-kresťanských vzťahoch. A možno sa nemýlim, že pravdepodobne je tomu tak i pri vyrovnávaní sa s vlastným životom v starobe, či vo vzťahu k seniorom.

V tomto referáte načrtnem niekoľko paralel medzi seniormi a židovsko-kresťanskými vzťahmi v celospoločenskej interakcii, pričom úvah zameriam na úsilie o posilnenie inkluzívnej občianskej spoločnosti. Predložím vám niekoľko tém, ktoré v tejto súvislosti považujem za aktuálne. Kľúčovým bude konštruktívne spolužitie a jeho predpoklady, akými sú zodpovednosť, vyrovnávanie sa s minulosťou, vina, pamäť, odosobnenie sa a otváranie sa širšiemu spoločenskému spektru.

Súčasná situácia

Aby som mohla tieto témy mohla ďalej rozvíjať, dovoľte mi najprv priblížiť vám môj pohľad na súčasný stav našej spoločnosti.

20 rokov po páde komunizmu prešli naše krajiny základnými systémovými reformami najmä v politike a hospodárstve. Spoločenská reforma je oveľa dlhší proces.

Verím, že smeruje k posilneniu občianskej spoločnosti, ktorú ako jediná považujem za garanta demokratického pluralizmu. Nielen zachovanie demokracie, ale najmä jej zveľadovanie a prispôbovanie požiadavkám doby a spoločnosti závisí od stupňa vývoja občianskej spoločnosti, a nie výlučne od štátu. Dôkazom nedostatočnej občianskej vyspelosti a sily je fakt, že dodnes sa príliš spoliehame a odvolávame na štát, namiesto toho, aby sme hľadali priestor, kde ho môžeme nahradiť v úsilí o spoločné dobro. Európska únia tomuto procesu hovorí subsidiarita. No nebude subsidiarita bez vyspelých a aktívnych občanov.

Tomáš Masaryk považoval štát za nevyhnutné zlo, ale jeho postoj bol pragmatický: neodmietal štát; naopak, snažil sa postaviť ho na silnom základe vyspelej spoločnosti. Vzdelaná a morálna spoločnosť boli preňho prioritou. Práve v tomto predstavuje Masarykov deväťdesiat rokov starý odkaz aktuálnu výzvu. Dosiahnutie takejto spoločnosti videl najmä prostredníctvom drobnej práce a samovzdelávania. To podčiarkuje význam toho, čomu sa venujú ľudia, ako ste vy.

Agenda

Tým sa dostávam k tomu, aby som zodpovedala otázku, či predstavujú seniori výzvu židovsko-kresťanským vzťahom v súčasnej spoločnosti. Myslím si, že jednoznačne áno a to výzvu nesmierne dôležitú, tvorivú a vítanú.

Seniori sú integrálnou súčasťou židovsko-kresťanských vzťahov, lebo predstavujú jeden zo základných prvkov spoločenskej a historickej kontinuity. Sú zdrojom skúsenosti a poznania. Svojou skrotou energiou predstavujú potenciál pre spoločenské zmierenie. Metropolita Anthony zo Surože, ktorý bol hlavou Ruskej pravoslávnej patriarchálnej cirkvi vo Veľkej Británii a Írsku napísal, že mladí ľudia sú vášnivým plameňom, zatiaľ čo starci predstavujú tiché svetlo, ktoré môže "šíriť pokoj, mier a zmierenie [...]"¹

Simone de Beauvoir vo svojej knihe *Staroba* tvrdí, že starší ľudia sa cítia prirodzene v spoločnosti, ktorá je pokojná a vyvážená, zatiaľ čo spoločnosti prechádzajúcej revolučnými zmenami dominuje skôr mládež.² Naša doba už nie je revolučná, ale ani bezo zmeny. Preto si vyžaduje vyvážený prístup všetkých generácií.

Vytváranie inkluzívnej spoločnosti je vecou spoločného úsilia príslušníkov všetkých žijúcich generácií v dialógu s ostatnými členmi spoločnosti, či už ide o náboženské obce alebo sekulárne štruktúry. Melanie Wright, ktorá sa taktiež venuje židovsko-kresťanským vzťahom a celoživotnému vzdelávaniu, upozorňuje, že židovsko-kresťanský "Dialóg [21.] storočia nemôže len opakovať starú agendu. Bude musieť premyslieť a znovu skoncepcionalizovať vzťahy medzi jednotlivými komunitami (z hľadiska ich podstaty a správania). Udržať rôzne požiadavky v tvorivom napätí bude významnou výzvou pre ľudí angažovaných v dialógu v budúcnosti."³

Reflektujúc jej výzvu uvediem teraz niektoré z hlavných tém v agende súčasného židovsko-kresťanského dialógu, ktoré považujem za relevantné aj vo vzťahu k seniorom. Načrtnem tri tematické okruhy:

¹ Anthony zo Surože 1993, 5.

² de Beauvoir 1970, 99.

³ Wright 2002, 244.

1. najdôležitejšie potreby,
2. staronové, no stále aktuálne témy, a napokon
3. témy, ktoré nám priniesla súčasnosť.

1. Potreby, ktoré považujem za najdôležitejšie, sú dve:

a. Posunúť väčšiu časť židovsko-kresťanského dialógu z prevažne bilaterálneho do širšieho, celospoločenského kontextu;

b. Zčať sa zameriavať aj na pozitívne témy a skúsenosti z našich spoločných dejín. Najmä v dôsledku holokaustu sa v priebehu posledných 60 rokov obe strany zameriavali skoro výlučne na negatívne aspekty. Verím, že môj príspevok poskytne zopár príkladov aj z tej pozitívnej stránky.

2. Dve staronové tematické oblasti, ktoré sú naďalej aktuálne v židovsko-kresťanských vzťahoch, predstavujú:

a. Oboznamovanie sa so zdrojmi, postojmi a praxou toho druhého vierovyznania: Tu môže zohrať významnú úlohu celoživotné vzdelávanie, ktoré spája generácie na spoločnej ceste za poznaním.

Dnes je bežná prax v židovsko-kresťanských vzťahoch spoločne študovať náboženské texty. Okrem teológov, ktorí majú túto činnosť v povinných osnovách, sa jej venujú viac-menej len starší aktivisti angažujúci sa v židovsko-kresťanskom dialógu. A aj oni túto činnosť postupne vzdávajú, lebo texty poznajú skrz-naskrz. Prítom už Ján Amos Komenský upozornil na to, že vzdelávanie by nemalo znamenať len nadobúdanie slov, viet a myšlienok rôznych autorov, ale najmä zvyšovanie porozumenia vonkajšiemu svetu, aby im z ich vlastnej mysle prúdil živý prameň tak, ako zo stromu rastú puky, kvety a plody.

Neustále oporaované témy a prístupy bez naviazania na reálne potreby ťažko vzbudia zájem nielen mládeže, ale aj ostatných členov spoločnosti. Melanie Wright upozorňuje na to, že súčasný trend celoživotného vzdelávania mení miesto jednotlivca v spoločenskom systéme: už to nie je dátum narodenia, ale záujmy a schopnosti. To tiež mení aj spôsob diskusie v rámci židovsko-kresťanských vzťahov, kde už nie je celkom možné prijímať isté zovšeobecnené stanoviská len na chronologickom generačnom princípe.⁴ Preto by malo takéto spoločné štúdium viesť aj k vzájomným diskusiám o aplikácii týchto prameňov na celospoločenské témy.

b. Vina

Jednou z najaktuálnejších celospoločenských tém je vyrovnávanie sa s minulosťou. K tomu sa ešte vrátim, ale v tejto chvíli chcem upozorniť na ďalšiu tému v agende a tou je vina. Vina predstavuje vážne úskalie pri vyrovnávaní sa s minulosťou, či už ide o sebareflexiu jednotlivca, alebo o medzigeneračné či židovsko-kresťanské vzťahy. Alexander Solženicin upozornil na to, že "národ,

⁴ Wright 2002, 244.

ktorý sa nevyrovnal s vlastnou minulosťou, nebude schopný riešiť problémy svojej budúcnosti".⁵

Rabín Norman Solomon z Oxfordu zdôrazňuje, že zdravý vzťah medzi židmi a kresťanmi nemože byť budovaný na vine.⁶ Táto problematika však rovnako zasahuje aj do medzigeneračných vzťahov.

Kontraproduktívnosť prehnaneho upínania sa na obviňovanie či sebaobviňovanie v židovsko-kresťanských vzťahoch platí aj pre seniorov vyrovnávajúcich sa s minulosťou, či príbuzných, ktorí ich posudzujú a neraz odsudzujú. V obave pred tlakom viny nielen seniori, ale väčšina z nás sa vyhýba myšlienkam na 'hriechy mladosti'. Metropolitá Anthony zo Surože naopak tvrdí, že "prvé, čo musí starší človek urobiť, je prijať rozhodnutie neutekať pred vlastnou minulosťou [...]" Podľa neho je božím darom byť schopný znovu prežiť vlastnú minulosť vo svetle našich neskorších skúseností. Všetko, čo sme v živote nechali nezodpovedané, píše, "zostáva v nás vo forme pamäti, nočných mor a reminiscencie."⁷

Schopnosť otvoriť sa našej minulosti a prijať ju ako súčasť toho, kto sme, nám otvorí nebývalý priestor na účasť v medzigeneračnej a spoločenskej diskusii. Nepochybne nám tiež pomôže vyrovnávať sa s minulosťou.

To ma privádza k tretiemu okruhu, a tým sú témy, ktoré priniesla dnešná doba. Napríklad:

a. Oboznamovanie sa so skúsenosťami príslušníkov oboch náboženstiev v iných dejinných súvislostiach:

nestačí myslieť na židovských seniorov ako zdroj svedectva holokaustu, ale treba ich prizvať do diskusie so svojimi rovesníkmi iného vierovyznania, hovoriť s nimi aj o iných skúsenostiach v období pred a po vojne. Postupom rokov sú takéto svedectvá čoraz zdriedkavejšími. Preto neslobodno zanedbať tradíciu ústnych svedectiev aj o tých obdobiach najnovších dejín, ktoré boli systematicky podrobované prekrúcaniu faktov a zamlčivaniu. To sa týka nielen vojny, ale aj prvej Republiky a obdobia komunizmu.

b. Ďalšou z novodobých tém je spoločné – a tu zdôrazňujem slovo spoločné - úsilie židovských a kresťanských obcí prispievať k riešeniu celospoločenských problémov. Medzi ne patrí napríklad sociálna spravodlivosť, spolužitie so seniormi, sociálne zabezpečenie, zdravotníctvo, vzdelávanie, či etika v podnikaní.

Úsilie o ich riešenie sa odvíja zväčša v rámci jednotlivých náboženských obcí a cirkví, či v sekulárnych inštitútoch občianskej spoločnosti. Ale práve spoločné úsilie je tu nesmierne dôležité, aby sa predchádzalo zbytočnej fragmentácii spoločnosti.

Je prirodzené, že pri riešení niektorých z uvedených tém a pri obmedzených finančných zdrojoch sa jednotlivé obce musia prioritne zamerať na pomoc vlastným členom. To však nevyžaduje, aby boli pastoračné, vzdelávacie

⁵ Anthony zo Surože 1993, 1.

⁶ Wright 2002.

⁷ Anthony zo Surože 1993, 2.

a kultúrne aktivity zahľadené výlučne do života a dejín danej obce – kresťanskej či židovskej. Orientáciu týchto aktivít smerom von samozrejme netreba siliť len preto, aby sa vykázala interkonfesijná činnosť, ktorá sa stáva trendom najmä u sponzorov inštitútov občianskej spoločnosti. Za oveľa dôležitejšie považujem to, že aktivity, ktoré prepájajú minulosť a súčasnosť obce so širšou spoločnosťou, konajú v jej záujme.

Preto by sa mali pastorační a výchovní pracovníci v cirkvách a na obciach, v ich sociálnych a vzdelávacích organizáciách usilovať o to, aby užšie prepojili laické vzdelávanie v oblasti teológie a náboženstva s praxou. Zámerom – u židov i kresťanov – je aplikovať teoretické témy na praktický život jednotlivca v jeho náboženskej obci a zároveň poukazovať na spojenie života takejto obce so širšou spoločnosťou.

c. Tomu však neraz bráni pocit výlučnosti a morálnej nadradenosti. Pocitom morálnej nadradenosti trpia nielen mnohí jednotlivci, ale aj celé náboženské obce. Okrem komplexov menejcennosti a spoločenských neistôt, svedčí tento jav aj o nedostatku teologického vzdelania a občianskeho povedomia. A to opäť vedie v konečnom dôsledku k samoizolácii jednotlivcov i celých náboženských skupín.

Takéto postoje predstavujú vážnu prekážku občianskemu spolužitiu nielen medzi jednotlivými konfesiami, ale aj v ich vzťahu k sekulárnej spoločnosti. Pokora, ktorú získava jednotlivec vekom, by mala byť komunikovaná mladším generáciám. Aj v tomto vidím príspevok seniorov k napredovaniu židovsko-kresťanského a celospoločenského dialógu.

Spolužitie

Zamyslime sa teraz nad spolužitím, konkrétne nad jeho dvoma možnými formami: pasívnou a aktívnou. Ako som naznačila, jestvujú mnohé paralely medzi spolužitím seniorov a ostatnou spoločnosťou a medzi spolužitím židov a kresťanov. Je na nás, nakoľko zostanú tieto oblasti spolužitia vecou pasívnej tolerancie a ako-tak znesiteľného prežitia či dožitia. Alebo nakoľko sme hodnotovo a vedomostne vyspeli na to, aby sa toto spolužitie stalo konštruktívnym občianskym postojom a tvorivo prispievalo k spoločnému dobru.

Keď hovorím o aktívnej koexistencii, mám na mysli konštruktívne spolužitie, v ktorom nielen prijímame práva a slobody, ale zároveň akceptujeme aj povinnosť zodpovednosti za nás samotných i vyššie spoločenské celky, v ktorých sa nachádzame. To si vyžaduje neustálu sebanalýzu a samovzdelávanie so zámerom zachovať si pokoru a odosobniť sa tak, aby sme sa stali aktívnou súčasťou ľudského spoločenstva. Procesu tejto integrácie prakticky napomáha angažovanie sa v riešení problémov občianskeho života, od náboženstva, cez sociálne a ekonomické témy, až po miesto našej krajiny v medzinárodných vzťahoch. Hoci žijeme v sekulárnej spoločnosti, ani jedna z uvedených tém sa nezaobíde bez hodnotového rámca a zodpovedného prístupu jednotlivca. Pri jeho vytváraní zohráva náboženstvo dôležitú úlohu.

Napriek tomu má naša spoločnosť, ktorá sa považuje za sekulárnu, tendenciu vnímať náboženstvo ako prežitok a brzdu pokrokovému racionalizmu. Kenneth Howse

upozorňuje, že pokles organizovaného náboženstva u kresťanov i židov, má vplyv aj na obecné formy prejavov vierovyznania. Podotýka, že kresťan sa môže duchovne rozvíjať aj mimo inštitucionálneho cirkevného systému, v rámci tzv. neviditeľného náboženstva. Na druhej strane upozorňuje na to, že starší ľudia inklinujú práve k organizovaným formám náboženstva,⁸ pričom religiozita stúpa s vekom.⁹ Pripúšťa, že tento nárast nemusí byť príznakom staroby, ale skutočnosťou, že staršia generácia bola výchovno-vzdelávacím systémom viac vedená k organizovanému praktizovaniu náboženstva, než je tomu u mladšej generácie.¹⁰ Ak sa Howse nemýli, tak tendencia voči takejto organizovanosti predstavuje ďalšiu z príležitostí systematického dialógu, ktorý podporuje konštruktívne spolužitie.

Konštruktívne spolužitie vedie k tomu, aby bola naša občianska spoločnosť ešte efektívnejšia a životaschopnejšia. Náboženské obce a ich sociálne ustanovizne môžu významne povzdvihnúť úroveň vzdelania a morálno-etického charakteru svojich členov a vybaviť ich tak občianskou mocou spočívajúcou vo vedomostiach a zodpovednosti. To je echo Tomáša Masaryka.

Budovanie inkluzívnej spoločnosti je do významnej miery ovplyvnené rôznorodosťou ľudskej identity v neustále plynúcom čase. Prežitie pluralitnej spoločnosti preto spočíva v neustálom vytváraní rovnováhy medzi jej jednotlivými časťami, ako aj ostatným svetom a v rešpektovaní časovej kontinuity. Pre Tomáša Halíka takéto spolužitie spočíva v neustálom chvení. Mnohí zaiste poznáte jeho knihu *Co je bez chvění, není pevné, s podnadpisom Labyrintem světa s vírou pochybností*. Tu Halík parafrázuje ďalšieho z našich rodákov, Jána Amosa Komenského. Halík, Masaryk i Komenský predstavujú vzácnu kombináciu zanietenosti pre rozvoj svojho národa a zriedkavej dávky kozmopolitizmu. Pri predstavách o poslaní svojho národa neprepadli nacionalizmu, ani náboženskej bigotérii. Sú to príklady kresťanov, ktorí si nielen uvedomili, ale aj praktizovali hodnotový pluralizmus vo svojom myslení i spoločenských postojoch. Spolu s mnohými inými rodákmi – kresťanmi, židmi i bezvercami – prispeli ku klenotnici nášho kultúrnemu a etického dedičstva.

Jeho súčasťou sú však aj tienisté stránky, ktorým sa ani jeden z nich nevyhol. Ako príklad tu uvediem postoj a osud Tomáša Masaryka v Hilsnerovej afére. Ako profesor Karlovej univerzity Masaryk všetkými silami bojoval proti obvineniu žida Leopolda Hilsnera z rituálnej vraždy kresťanky Anežky Hruzovej. Objasnením vraždy sa Masaryk snažil dosiahnuť objektívnu spravodlivosť a vyvrátiť nezmyselnú protižidovskú poveru. Ako sám uviedol, nešlo mu len o obranu židov, ale snáď ešte viac o to, aby Česi nepodľahli hlúposti a zaslepenosti povier. Vo svojich rozhovoroch s Karлом Čapkom opisuje, ako mu bola od detstva vštepovaná nedôvera voči židom, najmä prostredníctvom jeho bohabojnej katolíckej matky. Masaryk vysvetľuje, že len neustálym racionálnym úsilím počas života postupne prekonával túto nedôveru.

Je príkladom človeka, ktorý vďaka hĺbke svojho náboženského presvedčenia nachádzal dostatok hodnotovej motivácie a morálnej sily na to, aby dokázal obhájiť právo inoverca. Aj vďaka tomuto prípadu sa mu neskôr podarilo vytvoriť sekulárny ústavný systém. Práve v sekularizme videl hlboko veriaci Masaryk záruku nielen rozsiahlych občianskych, ale aj náboženských slobôd. Masarykov systém nebol

⁸ Howse 1999, 7.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Howse 1999, 104.

dokonalý. Ale môžeme v ňom nájsť významné pramene pre budovanie dnešnej pluralitnej a občianskej spoločnosti.

Odosobnenie sa

Pre Masaryka je viera cestou, ktorou sa môže jednotlivec stať aktívnejšou a zodpovednejšou súčasťou širšieho spoločenstva. Podotýkam, že ide o vieru vzdelanú a o to viac duchovnú, a nie o slepú bigotériu, ktorá nás – ale len v našich vlastných očiach – vynáša na piedestál bohorovnosti a izoluje od tých, koho považujeme za hriešnikov.

Masaryk videl v náboženstve ešte jeden nesmeirne dôležitý moment a to cestu k odosobneniu sa. Už vo svojom diele o samovražde hovorí o náboženstve ako o prostriedku desubjektivizácie jednotlivca.

Pred prílišným zahľadením sa do seba varuje aj Masarykov o niečo mladší súčasník a ďalší z velikánov humanizmu, britský filozof Bertrand Russel. Vo svojej eseji Ako starnúť píše, že uspokojivú starobu môžu prežiť tí, ktorí majú silné neosobné zájmy a s nimi spojené aktivity. Strach zo smrti možno prekonávať postupným rozširovaním záujmov, čím sa postupne odstraňujú múry ega a život jednotlivca sa stáva súčasťou univerzálneho života. “Individálna ľudská existencia by mala byť ako rieka – najprv malá riečka vo svojich úzkych brehoch, ktorá vášnivo preteká bralami a vytvára vodopády. Postupne sa rozširuje, jej brehy sa strácajú, voda tečie kludnejšie a na konci, bez akéhokoľvek viditeľnej zmeny, vteká do mora a bezbolestne stráca svoju individuálnu bytosť. [...] Chcel by som zomrieť [...] tešiac sa z poznania, že som vykonal všetko, čo bolo možné urobiť.”¹¹

Vymanenie sa zo zahľadenosti do seba môže výrazne pomôcť seniorom prežívať spokojnejšiu starobu a mladším generáciám oveľa nezištnejšie pomáhať tým starším. Odosobnenie sa je tiež prostriedkom k zaujatiu objektívnejšieho postoja k minulosti - našej vlastnej i našich súputníkov. A to je ďalšia z veľkých výziev pred ktorými stojíme.

Minulosť

Na začiatku som avizovala, že sa k téme vyrovnávania sa s minulosťou ešte vrátim. Ochota akceptovať minulosť i prítomnosť nie je len témou starnutia a medzigeneračných vzťahov, ale rovnako aj kresťansko-židovských vzťahov.

Často sa hovorí o dvoch generáciách: o generácii X a o generácii Y. Tú prvú predstavujú ľudia, ktorí majú dnes okolo 35-45 rokov, ktorí údajne nemajú vyhranený zmysel pre vlastnú identitu, ale zaujímajú ich problémy predchádzajúcej generácie. Majú pocit, že ich zdedili, aby ich riešili. V židovsko-kresťanských vzťahoch sa v tejto súvislosti hovorí o výzvach, ktorým čelí druhé a tretie pokolenie tých, kto prežili holokaust. Pre generáciu X je medzigeneračná pamäť jedným z hlavných identifikátorov a veľkou výzvou. Dnes nastupuje tzv. generácia Y, ktorá je dieťaťom komunikačnej revolúcie 90. rokov. Novodobý spôsob komunikácie a nebývalá

¹¹ Russel 1958, 50, 51.

dostupnosť informácií spôsobili, že o generácii Y sa hovorí ako o generácii s krátkodobou pamäťou. Niektorí skeptici dokonca varujú pred stratou pamäti.

Problematika nedostatku pamäti však nie je len vecou generácie Y. V inej podobne ju zažili všetky generácie, ktoré vytvárajú našu dnešnú spoločnosť. Johann Baptist Metz hovoril o amnézii tých, kto prežili 2. svetovú vojnu, či to boli páchatelia a obeť zločinov, alebo tí ktorí stáli pasívne bokom. Navyše generácie, ktoré sme prežili veľkú časť života v komunizme, vieme, že amnézia sa dá dokonca aj naočkovať štátom.

Preto všetky dnes žijúce generácie stojíme pred výzvou pamäti, vyrovnávania sa s minulosťou a teda aj prítomnosťou. Druhá svetová vojna, holokaust a komunizmus sú zdrojom akútnej medzigeneračnej bolesti, ktorá nešetří ani jednu zo súčasných generácií. Nie je len diskusnou témou politických a intelektuálnych elít, ale priamo zasahuje vzťahy v rodinách, teda pôsobí celospoločensky - od národnej až po individuálnu úroveň. Výzva, o ktorej hovorím, je dvojnásobná. Nielen, že musíme plátať diery spôsobené amnéziou, ale zároveň musíme udržiavať v živej pamäti nové udalosti. Tnejde len o znovuvytvorenie prirodzenej časovej kontinuity a o poučenie sa z minulosti. Je to rovnako aj podmienkou vytvárania zdravo sebavedomej spoločnosti, ktorá je slobodná v sebe samej. Len na základe takejto vnútornej slobody môžu jej členovia budovať inkluzívny systém, bojovať proti sociálnej nespravodlivosti a všetkým formám vonkajšej neslobody. To je spôsob, ako rozvíjať slobodu, ktorú si naše národy v priebehu minulého storočia vydobili dvoma demokratickými revolúciami a dlhodobým medzigeneračným úsilím.

Otázka teda nestojí, či a prečo budeme spolu žiť, ale ako a čomu budeme spolu žiť v čase a priestore, ktorý spoločne zdieľame. Jednoducho povedané, keď sa budeme maximálne podieľať na vytváraní spoločnosti, v ktorej žijeme, nebudeme môcť príliš obviňovať ostatných z chýb a nedostatkov. Naša rozvíjajúca sa občianska a dúfajme, čoraz pluralitnejšia spoločnosť nám to nielen umožňuje, ale jej existencia a rozvoj od nás závisí. Samozrejme, že takáto spoločnosť bude mať naďalej svoje problémy, ale verím, že vďaka spoločnému príspevku všetkých jej členov v rámci ich možností bude poskytovať oveľa stabilnejší, prosperujúcejší a solidárnejší priestor pre každého z nás.

Zoznam citovanej literatúry

- Anthony zo Surože [Anthony of Souroz] (1993) *Spiritualita staroby*. [The Spirituality of Old Age.] Derby: Christian Council of Ageing.
- de Beauvoir, S. (1970) *Staroba*. [La Vieillesse.] Paríž: Gallimard.
- Howse, K. (1999) *Náboženstvo, spiritualita a seniori*. [Religion, spirituality and older people.] Londýn: Centre for Policy on Ageing.
- Russel, B. (1958) *Portréty z pamäti a iné eseje*. [Portraits from Memory and Other Essays.] London: George Allen & Unwin Ltd.
- Wright, M.J. (2002) 'Reflections on the Goals and Nature of Jewish–Christian Relations', eds E. Kessler, J. Pawlikowski, J. Banki, *Jews and Christians in Conversation. Crossing Cultures and Generations*. Cambridge: Orchard Academic. 243–258.